

TEMATSKI DOKUMENT RAN

Tuji borci povratniki in izziv njihove reintegracije

Uvod

Do začetka leta 2016 je število posameznikov, ki so odpotovali v boj v Irak in Sirijo, da bi se kot »tuji borci« pridružili različnim islamskim uporniškim in terorističnim skupinam, naraslo na več kot 42.000.ⁱ Pomemben delež teh posameznikov izvira iz držav članic Evropske unije. Poročilo, objavljeno aprila 2016 namiguje, da je takšnih oseb lahko 4294.ⁱⁱ To število je lahko tudi višje. Do začetka leta 2016 se je skoraj tretjina teh vrnila v svoje države izvora.ⁱⁱⁱ Zdaj, ko t. i. Islamska država (IS) doživlja večje vojaške neuspehe,^{iv} se zdi, da se je zunanji pritok tujih borcev močno zmanjšal. V tem je število tujih terorističnih borcev v EU na rekordno visoki ravni, glede na vojaški padec skupine IS pa jih bo verjetno sledilo še več. IS bo še naprej spodbujal tiste v EU (bodisi povratnike bodisi podpornike), da izvajajo napade na svojih trenutnih lokacijah. Ta tematski dokument podaja zgoščen pregled izzivov in priložnosti za uporabo.¹

Tematski dokument sta pripravila Bart Schuurman in Liesbeth van der Heide

¹ Zlasti tisti, ki so se pridružili džihadističnim ekstremističnim skupinam, kot sta IS in Džabhat al Nusra.

Za ukvarjanje s terorizmom morajo biti ljudje sposobni premagati notranje moralne zadržke glede ubijanja drugih^{vii} in si pridobiti osnovno znanje ravnanja z orožjem in razstrelivom. Amaterska narava nekaterih »domačih« napadov (t.i. home grown) oz. zarot, ki so se zgodile v EU od 11. septembra pričajo zlasti o težavah pri pridobivanju operativnih zmogljivosti s pogostim zanašanjem na priročnike, prenesene s spleta.^{viii} Tuji borci povratniki so velik varnostni problem prav zaradi njihovih izkušenj z bojišč, izurjenosti za uporabo orožja in povezav z mednarodnimi terorističnimi mrežami. Neobčutljivost za uporabo nasilja skupaj s posttravmatsko stresno motnjo (PTSM), ki pogosto spremlja bojne izkušnje in morebitno vpletenost v grozodejstva, npr. tista, ki jih IS ponosno objavlja, še povečujejo potencialno grožnjo, ki jo predstavljajo povratniki.

Hkrati je ključnega pomena poudariti, da tuji borci povratniki niso homogena skupina glede svoje morebitne želje po izvajanju terorističnega nasilja v svojih državah izvora. Nedvomno obstaja veliko tveganje, da bodo nekateri tuji borci po vrnitvi domov poskušali izvajati teroristične napade. Vendar, kot je pred kratkim trdil Omar Ramadan, bo obstajala tudi druga skupina posameznikov, ki bi jih bilo natančneje opredeliti kot žrtve naporov novačenja s strani IS, in tretji niz povratnikov, ki se uvrščajo nekam med žrtve in (potencialne) teroriste.^{ix} Četrta skupina so tisti, ki sem jim zaradi razočaranja ali fizične ali psihološke travme zaradi vpletenosti v vojno ali življenja v skupini IS uporaba nasilja ne zdi več upravičena ali potrebna. Ne glede na to, ali se strinjamo z označbami, kot so »žrtve«, oz. verjamemo pojasnilom, ki temeljijo na lahkovernosti ali nevednosti, ostaja dejstvo, da je treba pri reševanju problematike tujih borcev povratnikov upoštevati raznovrstno naravo te skupine posameznikov, tako v smislu grožnje, ki jo lahko predstavljajo, kot tudi glede najučinkovitejših načinov za minimaliziranje tveganja s terorizmom povezanega povratništva.

Ponovna integracija teroristov in skrajnežev v družbo, zlasti če so bili člani terorističnih skupin, kot je IS, je kontroverzen podvig. Javni pritisk lahko daje prednost pristopu, da »jih je treba vse zapreti«. Razen razprave o zaželenosti takšnih ukrepov so sodni postopki na Nizozemskem pokazali, kako težko je pravzaprav doseči obsodbe za zločine, ki so bili domnevno storjeni v tuji državi, zlasti v taki, kjer poteka državljanska vojna.^x Večina posameznikov, obsojenih za kazniva dejanja v zvezi s terorizmom, bo na neki točki v prihodnosti izpuščena. Z drugimi besedami, iskanje načinov za izvedbo reintegracije (nekdanjih) teroristov, da bi s tem zmanjšali možnost nasilja v prihodnje, ne pomeni, da smo se odločili za »mehki« pristop, ampak je to pragmatičen odziv na zahteven izziv.

Ozadje: deradikalizacija v primerjavi z odvrnitvijo

Reintegracijo (nekdanjih) teroristov^{xi} ali skrajnežev^{xii} bi lahko obravnavali kot proces za olajšanje njihove ponovne vključitve v družbo na način, ki zmanjša verjetnost, da se bodo zatekli v dejavnosti, povezane s terorizmom. V zadnjih letih so se po svetu razširili specializirani programi, usmerjeni v reintegracijo (džihadističnih) teroristov.^{xiii} Nekateri izmed teh pobud se osredotočajo na zaprte teroriste ali skrajneže, druge dajejo poudarek na pogojno odpuščene po prestani zaporni kazni, tretje pa zajemajo oba konteksta.^{xiv} Kljub razširjenosti teh programov obstaja kritično pomanjkanje znanja o tem, ali te pobude dejansko prispevajo k zmanjšanju povratništva v zvezi s terorizmom. To je predvsem posledica pomanjkanja evalvacijskih raziskav.

Čeprav je bilo opravljenih nekaj omembe vrednih vrednotenj reintegracijskih programov, osredotočenih na islamistični^{xv}, kot tudi na levičarski in desničarski nasilni ekstremizem,^{xvi} večina tovrstnih programov še ni bila ovrednotena.^{xvii} Kako naj načrtujemo in izvajamo uspešne reintegracijske programe, če ne razumemo, ali sploh oz. kako delujejo?^{xviii} Vladne agencije, ki so večinoma glavne odgovorne strani za načrtovanje in izvajanje tovrstnih ukrepov, se lahko obotavljajo pri dopustitvi zunanjega nadzora tega občutljivega področja v zvezi z bojem proti terorizmu.^{xix} Dokler pa ne bo več dodatnih evalvacijskih raziskav bodo oblikovalci politike, izvajalci in akademiki prikrajšani za bistvena spoznanja, ki bi jih sicer lahko uporabili pri načrtovanju in izvajanju učinkovitejših programov.^{xx}

Druga s tem povezana slabost je pomanjkanje jasnega razumevanja, kaj pomeni »uspeh« pri reintegraciji (nekdanjih) teroristov in skrajnežev. Leta 2008 na Nizozemskem je npr. približno 50 % odraslih in mladoletnih zapornikov ponovilo svoja kazniva dejanja v dveh letih od izpustitve iz pridržanja.^{xxi} Ali bi podobno stopnjo povratništva pri storilcih terorističnih dejanj lahko označili za uspeh ni jasno iz dveh razlogov. Prvič, glede na družbeni vpliv terorizma mnogi državljani 50-odstotne stopnje povratništva morda ne bodo šteli za uspeh ali kot vsaj lepo v skladu z nacionalnim povprečjem. Drugič, preprosto ni dovolj podatkov o povratništvu teroristov, zlasti v EU, zato ostaja nejasno, kaj bi bila realistična ali pa zaželena stopnja povratništva, za katero bi si lahko reintegracijski programi prizadevali.^{xxii} Čeprav je namen reintegracijskih programov večinoma »zmanjševanje povratništva«, pa pomanjkanje podatkov o tej temi preprečuje objektivno oceno uspešnosti.

Glede na pomanjkanje praktičnih spoznanj o tem, kaj deluje v zvezi z reintegracijo teroristov in skrajnežev, bi se bilo dobro obrniti na osnovne mehanizme, da bi razumeli, kako ti programi delujejo, in kjer je to potrebno, jih po potrebi izboljšali. Osnovne predpostavke tistih, ki oblikujejo in izvajajo reintegracijske programe, o ciljih in tem, kako jih doseči, so ključnega pomena za uspeh ali neuspeh tovrstnih prizadevanj.^{xxiii} Na splošno je mogoče ločiti dva pristopa: deradikalizacijo in odvrnitev.^{xxiv} Oba koncepta sta v naslednjih odstavkih sicer obravnavana ločeno, vendar se je treba zavedati, da se medsebojno ne izključujeta. pravzaprav še vedno ni jasno, kaj deluje najbolje, je kombinacija obeh pristopov tista, ki ponuja fleksibilnost in maksimira možnosti za uspeh.

Radikalizacija in deradikalizacija sta postala splošno znana koncepta, odkar sta bila okoli leta 2004 vključena v razprave o politiki.^{xxv} Njuna priljubljenost zakriva številne in resne pomanjkljivosti, ki so neločljivo povezane z njima.^{xxvi} Najbolj problematična je (pogosto implicitna) zamisel, da sprejetje radikalnih stališč nujno vodi k vključevanju v radikalno vedenje in da opustitev terorizma podobno nujno pomeni tudi opustitev tovrstnih pogledov.^{xxvii} Takšen odnos je prekomerna poenostavitev kompleksne resničnosti, ki se opoteka na teoretični in empirični podlagi.

Glede na milijone ljudi z radikalnimi ali ekstremističnimi pogledi, je delež tistih, ki se začnejo ukvarjati s terorističnimi dejavnostmi izredno majhen.^{xxviii}

Raziskave so pokazale tudi, da njihova prepričanja niso primarna motivacija vseh teroristov.^{xxxix} Reintegracijski pristop, ki se osredotoča izključno na deradikalizacijo, zgreši ključno dejstvo, da opustitev sodelovanja v ekstremističnih in terorističnih skupinah temelji na množici vzrokov, ki presegajo zgolj ideologijo. Ti razlogi vključujejo razočaranje nad učinkovitostjo nasilja, spore z rojaki in privlačnost navadnega življenja.^{xxx} Nasprotno pa lahko dejavniki, kot sta medsebojni pritisk in strah pred povračilnimi ukrepi nekdanjih tovarišev, predstavljajo ovire pri prenehanju sodelovanja v ekstremističnih ali terorističnih skupin.^{xxxi}

Če gledamo na poti, ki vodijo iz ekstremizma in terorizma, izključno prek empirično in teoretično vprašljivega koncepta deradikalizacije, tvegamo, da bomo prezrli množico različnih možnosti za doseg cilja zmanjšanja povratništva. Če so npr. posameznika pri včlanitvi v teroristično skupino vodile socialne koristi članstva v takšni skupini (položaj, tovarištvo, skupen cilj), je bistvenega pomena, da se ustvari alternativno neradikalno družabno okolje, ki ponuja podobne koristi.^{xxxii} Seveda deradikalizacija še vedno ostaja ključno orodje za tiste, ki so bili za ukvarjanje s terorizmom že v osnovi ideološko motivirani. Bistvo je, da na podlagi našega trenutnega razumevanja problematike na tem področju to ne bi smelo biti edino orodje, na katero se zanašajo reintegracijski programi.

Pretirano poudarjanje deradikalizacije tudi zgreši oz. ne vzame v obzir številne pretekle primere teroristov, ki so se ponovno vključili v družbo, ne da bi se prej (očitno) deradikalizirali.^{xxxiii} Med 60. in 90. leti prejšnjega stoletja je bilo zaprtih na tisoče evropskih teroristov iz skupin, kot so IRA, ETA, italijanske Rdeče brigade in nemški RAF. Večina je bila od takrat izpuščena iz zapora brez vključitve v kakršen koli program deradikalizacije.

Dejstvo, da se večina teh posameznikov ne ukvarja več s terorizmom oz. se v mnogo manjšem obsegu, nakazuje, da deradikalizacija ni nujno pogoj za reintegracijo. Podrobnejšo preiskavo primerov reintegracij teroristov iz preteklosti bi lahko pokazala koristne načine za izboljšanje trenutnih prizadevanj za minimiziranje stopnje povratništva.

Koncept odvrnitve predstavlja alternativo reintegracijskemu pristopu, ki temelji na deradikalizaciji. Na odvrnitev je mogoče gledati kot na »proces, pri katerem se spremeni posameznikova vloga ali funkcija, običajno v povezavi z zmanjšanjem nasilnega udejstvovanja. Ne pomeni nujno zapustitve gibanja, vendar je pogosto povezan z pomembno začasno ali trajno spremembo vloge.«^{xxxiv} Z drugimi besedami, medtem ko se deradikalizacija osredotoča na spreminjanje posameznikovih prepričanj, odvrnitev poudarja spremembo vedenja. Teroristi ali skrajneži, ki so prekinili svojo vpletenost, se lahko uspešno ponovno vključijo v družbo tudi, če ohranijo svoja radikalna prepričanja, pod pogojem, da popolnoma opustijo kakršnekoli oblike terorističnega nasilja.

Kot pri deradikalizaciji je tudi pri odvrnitvi vpletenosti treba razumeti, kako in zakaj se je posameznik zapletel v ekstremizem ali terorizem. Motivi za pridružitve takim skupinam so različni in segajo dlje od sprejetja določene ideologije.^{xxxv} Reintegracijski programi bi zato morali biti fleksibilni in posebej prilagojeni specifičnim ozadjem in motivom posameznikov.^{xxxvi} Na specifičnem primeru problematike tujih borcev povratnikov to pomeni, upoštevati, da so nekateri med njimi predani in bojno utrjeni skrajneži, druge pa so (na začetku) morda pritegnili oz. motivirali nenasilni dejavniki, npr. želja zagotavljati humanitarno pomoč.

V zvezi s tem je treba posebej omeniti mlajše otroke, ki so jih njihovi starši vzeli v Irak in Sirijo, ali dojenčke, rojene tujim borcem v teh državah. Po morebitni izpostavljenosti indoktrinaciji s strani IS, katere poseben namen je jih spremeniti v otroke vojake, takšni otroci potrebujejo posebno nego, delno za obravnavo njihovih psiholoških travm, delno pa za odpravo njihovega morebitnega ponotranjenja ekstremistične ideologije.^{xxxvii}

Če zaključimo, pomanjkanje evalvacij reintegracijskih programov in redkost razpoložljivih podatkov o stopnjah povratništva pri teroristih, resno ovirajo naše razumevanje, kako in v kakšnih okoliščinah takšni programi delujejo ter kako bi se njihova učinkovitost lahko izboljšala. Medtem je treba te pomanjkljivosti nujno obravnavati, obračanje na osnovne predpostavke teh programov glede uspeha in tega, kako ga doseči, lahko daje usmeritve pri oblikovanju in izvajanju takšnih pobud. Namesto odločanja bodisi za deradikalizacijo bodisi za odvrnitev, trenutna spoznanja nakazujejo na uporabo obeh pristopov. Slednje predstavlja dodatno prednost pri zagotavljanju določene mere prilagodljivosti reintegracijskih programov pri obravnavi strank, ki je predpogoj za zmanjšanje povratništva ob raznovrstnosti motivov in ozadij tistih, ki se začnejo ukvarjati v z ekstremizmom in terorizmom.

Reintegracijski programi v EU

V državah članicah EU že potekajo številni reintegracijski programi, redno pa se pojavljajo tudi nove pobude.^{xxxviii} Večina pobud pokriva vrsto dejavnosti, npr. versko svetovanje, psihološko svetovanje, poklicno usposabljanje, izobraževanje in rekreativne dejavnosti.

Na splošno bi lahko na programe, ki so močnejše osredotočeni na verske in psihološke intervencije, gledali kot v deradikalizacijo usmerjene. Programe, katerih cilj je vplivati na obnašanje nasilnih skrajnežev, bi lahko opredelili kot v odvrnitev usmerjene, ter se pogosto opirajo na kombinacijo izobraževanja in usposabljanja za pridobitev poklicnih znanj.

V EU je večino programov za reintegracijo nasilnih skrajnežev mogoče najti v Severozahodni Evropi, npr. programi EXIT, ki so sprejeti na Norveškem, Švedskem in v Nemčiji, prav tako kot danski »Aarhuški pristop« in nizozemska reintegracijska pobuda, ki jo trenutno vodi nizozemska Služba za probacijo. V Nemčiji se z rehabilitacijo in reintegracijo nasilnih skrajnežev ukvarjajo številne organizacije, pri čemer ima vsaka svojo filozofijo glede deradikalizacije ali odvrnitve. V nadaljevanju podajamo kratek povzetek programov na Danskem, Nemčiji in na Nizozemskem, in sicer z namenom predstavitev koristi in dobrih strani oz. zaslug teh različnih pobud.

Danski Aarhuški program

Danski t. i. *Aarhuški model* želi rehabilitirati vračajoče se danske borce IS in jih ponovno vključiti v družbo. Aarhuški model združuje programe za zgodnje preprečevanje in programe za izhod. Program za izhod je namenjen radikaliziranim posameznikom, ki imajo namen in sposobnost izvajati politično in/ali versko motivirana nasilna kazniva dejanja in terorizem. Program sta skupaj zasnovali vzhodno-jutlandska policija in socialna služba občine Aarhus, da bi prek (ponovne) vzpostavitve

vitve zaupanja z oblastmi in ustvarjanjem odprtih komunikacijskih linij med povratniki in lokalno upravo, učinkovito reintegrirali skrajneže, ki so se vrnili.

Program ponuja zdravljenje, vključno z zdravstveno oskrbo in psihološkim svetovanjem za obvladovanje posttravmatske stresne motnje (PTSM), mentorstvo ter družinsko podporo in pomoč pri iskanju zaposlitve ali nadaljevanju izobraževanja.^{xxxix}

Po identifikaciji potencialno radikaliziranega posameznika lokalne oblasti (skupaj z muslimanskim imamom) z njim navežejo stik, da bi ga poskusile odvrniti od radikalizma in ekstremizma. Obstaja tudi »info-hiša« (angl. Infohouse), ki spremlja klice in določa prednostne intervencije. Večino dela opravijo v okviru t.i. SSP (Schools, Social Services and Police – dialog med šolami, socialnimi službami in policijo) za preprečevanje kriminala. Mestni policijski komisar je dejal, da so ta preventivna prizadevanja in dialog, ki so ga pomagala vzpostaviti z muslimansko skupnostjo, pripomogli k znižanju števila tujih borcev, ki so zapustili Aarhus, s 30 v letu 2013 na enega v letu 2014.^{xi} Kljub temu so določene stranke, med njimi proti priseljenko usmerjena danska ljudska stranka, izrazile pomisleke glede programa, saj je po njihovem mnenju »preveč prizanesljiv, lahkoveren in kratkoviden«.^{xii} Trenutno je njegova dolgoročna učinkovitost še vedno predmet razprave in je še prezgodaj, da bi lahko oblikovali kakršne koli zaključke.

Nemška Mreža za preprečevanje nasilja

Nemčija ima številne organizacije, ki se ukvarjajo z rehabilitacijo nasilnih skrajnežev. Ena od teh, Mreža za preprečevanje nasilja (angl. Violence Prevention Network), je nevladna organizacija, ki se osredotoča na (mlade) ljudi, dovzetne za nasilni desničarski ekstremizem ali verski fundamentalizem. Program se izvaja prostovoljno, posamezniki, ki se mu pridružijo, pa se sestajajo v manjših skupinah enkrat tedensko v obdobju 23 tednov. Pristop tega programa je usmerjen predvsem v deradikalizacijo in združuje module državljske vzgoje, pedagoškega usposabljanja in izobraževanja proti nasilju. Usmeritev v deradikalizacijo vključuje poskus »ločitve posameznikovega občutka jeze in sovraštva od njihovega političnega pogleda na svet in pomoč pri spoprijemanju z vzroki za njihovo jezo ter ponovno izobraževanje o delovanju demokratične družbe in alternativnih načinih izražanja in reševanja njihovih pomislekov«.^{xliii} Usposabljanje se začne v petih mesecih po odvzemu prostosti in se nadaljuje v obliki mentorstva po izpustitvi na prostost. Organizacija ponuja tudi svetovanje za starše, katerih otroci so se pridružili teroristični organizaciji oz. za njih obstaja tveganje, da se bodo.

Program si sicer predvsem prizadeva spodbujati deradikalizacijo, vendar vsebuje tudi prvine odvrnitve. Mentor, dodeljen posamezniku, mu pomaga pri iskanju nastanitve in zaposlitve ter omogoča številne sestanke z družinskimi člani. Notranje ovrednotenje projekta kaže, da je program mogoče šteti za uspešnega (stopnja povratništva udeležencev, ki so končali program, je zgolj pet odstotkov, ob 2-odstotnem osipu).^{xliiii} Vendar organizacija ne razkriva statističnih podatkov o skupnem številu udeležencev in »diplomantov« programa, zato je te odstotne vrednosti težko oceniti glede na ustreznosti okvir oz. kontekst.

Nizozemski pristop k reintegraciji

Leta 2012 je Nizozemska začela izvajati poseben reintegracijski projekt, osredotočen na storilce, vključene v probacijo oz. na pogojnem odpustu, ki so bili (domnevno) vpleteni v džihadistični terorizem ali ekstremizem.^{xliv} Nizozemski nacionalni koordinator za boj proti terorizmu in varnost (NCTV) je projekt vzpostavil skupaj z nizozemsko Službo za probacijo, da bi izboljšal reintegracijo ekstremističnih storilcev na Nizozemskem. Glavni cilj tega pristopa je zmanjšati verjetnost povratništva med ekstremističnimi in terorističnimi storilci kaznivih dejanj s ponovno vključitvijo v družbo in ukrepi nadaljnje pomoči («aftercare»). Pomembni sestavni deli tega pristopa so zagotavljanje pomoči t. i. strankam programa pri iskanju zaposlitve, šolanju, nastanitvi in odpisu dolgov ter reševanju psiholoških težav ali spravi z družinskimi člani.

Hkrati se izvaja tudi spremljanje teh strank, da se prepreči njihova vrnitev v ekstremistične kroge. Ko osebje programa presodi, da bodo njihovi varovanci dojemljivi za taka prizadevanja, se uvede v deradikalizacijo usmerjena komponenta, ki se delno zanaša na zunanje svetovalce s teološkim znanjem za izvajanje kognitivnih intervencij. Njihov namen je vnesti nekaj sivine v večinoma izrazito črno-bele poglede na svet teh strank. V končni fazi se pričakuje, da bodo ta deradikalizacijska prizadevanja pripeljala do prenehanja podpore nasilju. V zvezi s stopnjo uspešnosti programa sta Schuurman in Bakker (2015) dejala, da za zdaj še ni mogoče oblikovati dolgoročnih zaključkov, saj je bil projekt med njunim vrednotenjem šele v zgodnji fazi.^{xlv}

Odziv

Kljub temu, da so mnoge države članice EU uvedle reintegracijske programe, ki temeljijo na deradikalizaciji, odvrnitvi ali obeh, njihovi pristopi močno variirajo. Razlike se pojavljajo v zvezi s tem, komu so programi namenjeni (npr. tujim borcem povratnikom, nasilnim ekstremističnim storilcem kaznivih dejanj, posameznikom, občutljivim za radikalizacijo, oz. vsem naštetim); v kateri fazi se programi izvajajo (pred zaporom, v zaporu, po izpustitvi); kako se posamezniki vključujejo v program (prostovoljno ali obvezno); kdo je odgovoren za izvajanje programa, in, kateri elementi so vključeni v program (npr. psihološko svetovanje, izobraževanje, versko svetovanje itd.).

Zaradi trenutne negotovosti glede tega, ali so takšna prizadevanja učinkovita pri omejevanju s terorizmom povezanega povratništva, še ni mogoče dokončno izpostaviti posameznih prednosti in pomanjkljivosti teh pobud. Kljub temu pa je mogoče ponuditi praktične smernice za tiste, ki načrtujejo ali izvajajo podobne programe. V tem poglavju je podan zgoščen pregled predlogov za izboljšanje obstoječih reintegracijskih prizadevanj in reševanje vprašanj, izpostavljenih na predhodnih straneh. Glede na število povratnikov in potencialno obremenjenost obstoječih reintegracijskih pobud, ki ga povzroča, bi morale lokalne, nacionalne in EU-ravni upravljanja, obravnavati to problematiko prednostno.^{xlvi}

1. Dajanje prioritete evalvaciji reintegracijskih programov

Tako nove kot tudi obstoječe reintegracijske programe bi bilo treba kritično, neodvisno in sprotno vrednotiti, kar bi omogočilo oceno njihovih ciljev, osnovnih predpostavk o tem, kako jih doseči, organizacijsko izvedbo in stopnjo uspeha.^{xlvii} To je ključno za načrtovanje in izvajanje učinkovitejših pobud ter s tem minimiziranje verjetnosti povratništva teroristov.

2. Zbiranje podatkov o povratništvu teroristov v EU

Te ključne informacije bodo omogočile razumevanje obsega problema in zagotovile surovo oz. nedodelano merilo za prepoznavanje nad- in pod-povprečno učinkovitih programov, kar se lahko nato uporabi za ugotavljanje najboljših in najslabših praks. Podatki o povratništvu teroristov bodo omogočili primerjalne meritve uspešnosti reintegracijskih programov. S tem bo pridobljen objektivnejši standard za merjenje njihove uspešnosti.

3. Zagotavljanje prilagodljivosti in prilagojenosti reintegracijskih prizadevanj

Tuji borci povratniki niso homogena skupina. Za učinkovitost morajo reintegracijski programi biti prilagodljivi in prilagojeni posebnim značilnostim in potrebam posameznika. Vsako prizadevanje za reintegracijo skrajnežev ali teroristov se mora začeti z oceno posameznikovih potreb, zgodbe in razlogov ter mrež, in sicer s specifičnimi metodami ocenjevanja tveganja pri nasilnem ekstremizmu. Trenutno po svetu uporabljajo različna orodja za ocenjevanje tveganja, npr. Returning Terrorist Suspect (RTS) Prioritization Model (Avstralija), Dynamic Assessment Framework (Dynamisch Beoordelingskader, Nizozemska), Extremism Risk Guidance 22+ (ERG22+) (Združeno Kraljestvo), Violent Extremist Risk Assessment (VERA) (Kanada) in Significance Quest Assessment Test (SQAT) (ZDA).

Omenjenim orodjem so skupni številni kazalniki, s katerimi se presoja stopnja ekstremizma posamezne osebe. Osnovne metodologije teh orodij segajo od strukturiranih strokovnih presoj (ERG 22+, VERA, Dynamic Assessment Framework) do vprašalnikov za samoizpolnjevanje (SQAT). Za učinkovito uporabo katerega koli orodja mora to biti prilagojeno lokalnim razmeram, osebje pa mora biti usposobljeno za ustrezno uporabo metodologije. Če želimo omogočiti dejanski razvoj in izvedbo posebej prilagojenih pristopov, je navkljub prednostim in slabostim posameznih ocenjevalnih orodij, ključnega pomena strukturirana analiza reintegracijskega programa, s katero se upoštevajo udeležencevo preteklo življenje, osebnost, kognitivne sposobnosti in različne druge metrike.

4. Izvajanje tako deradikalizacije kot tudi odvrnitve

Glede na negotovost v zvezi s tem, kaj deluje najbolje pri reintegraciji skrajnežev in teroristov, programi ne smejo biti odvisni od enega samega pristopa. Deradikalizacija, ki temelji na odvrčanju strank od njihovih ideoloških prepričanj, je zagotovo pomemben del teh prizadevanj, vendar mora biti samo eden od številnih možnih načinov za minimiziranje verjetnosti s terorizmom povezanega povratništva. Odvrnitev bolj poudarja vedenjske kot ideološke spremembe, in vključuje raznovrstne razloge za vpletenost v terorizem in njegovo opustitev, pri čemer omogoča številne možnosti za izvedbo reintegracije. Kot kažejo navedeni trije primeri iz Danske, Nemčije in Nizozemske, morajo reintegracijski programi vključevati tako prizadevanja za deradikalizacijo kot tudi za odvrnitev, namesto, da se nanju gleda kot na medsebojno izključujoči se alternativni.

5. Takojšnja vzpostavitev sodelovanja s tujimi borci povratniki

Zaradi potencialne grožnje tujih borcev povratnikov in po drugi strani potrebe pomagati tistim, ki bi lahko bili žrtve novačenja skupine IS, je treba proučiti možnosti za takojšnjo udeležbo v reintegracijskih programih po njihovi vrnitvi.

Ustvariti je treba priložnosti za prostovoljno sodelovanje in jih javno objaviti, morda v sklopu protipropagandne kampanje.^{xlviii} Proučiti je treba možnost uporabe »nekdanjih«, tj. tistih, ki so se distancirali od IS, in podobnih skupin za pritegnitev drugih.^{xlix} Pri tem je treba tudi primerno oceniti njihovo odkritost.^l

Obenem je treba za reintegracijske programe zagotoviti sodelovanje (po vsej verjetnosti večine teh) povratnikov, ki tega ne bodo storili prostovoljno. To ni nujno nepremostljiva ovira, saj so nekateri teroristi prekinili svojo vpletenost med prestajanjem zaporne kazni (neprostovoljno).

Študije kažejo tudi, da posamezniki, ki se prostovoljno odločijo za zdravljenje odvisnosti od psihotropnih snovi, dosežejo podobne rezultate kot tisti, ki jih v to prisilijo.^{li} Vsaj v teoriji, torej obstajajo podlage za uveljavljanje neprostovoljnega sodelovanja v reintegracijskih pobudah.^{liii} Toda, kakšne so pravne možnosti za vsiljevanje sodelovanja v tovrstnih programih?

6. Učenje iz nedavne preteklosti

Trenutne reintegracijske programe je treba prednostno evalvirati. Ne glede na to pa je v nedavni zgodovini obilica primerov evropskih teroristov, ki so se po zaporni kazni vrnili v družbo. Izkušnje držav, kot so Španija, Združeno kraljestvo, Irska, Italija in Nemčija, ponujajo številna koristna spoznanja, ki so še precej slabo raziskana.

7. Vključitev najboljših praks v reintegracijske programe

Izvedene študije in trenutni reintegracijski programi kljub pomanjkanju evalvacijskih raziskav omogočajo številna splošna spoznanja, ki jih je mogoče takoj uporabiti v praksi. Ta so:

- pomembnost tega, da odnos med osebjem programa in strankami temelji na zaupanju, ter tega, da delavci programa posameznike in njihove zamisli jemljejo resno,
- vsak reintegracijski program mora imeti jasno opredeljene cilje in kazalnike uspeha ali neuspeha,
- programi imajo največjo možnost uspeha, če temeljijo na spoštovanju človekovih pravic,
- dobro usposobljeno osebje je ključnega pomena – temeljito mora poznati cilje programa in imeti pozitiven, dosleden in pravičen odnos,
- programi morajo biti operativno fleksibilni, da se prilagodijo nepredvidljivim razmeram,^{liii}
- ni rešitve, ki ustreza vsem, zato morajo vsa prizadevanja glede reintegracije temeljiti na dobrem sprejemnem postopku in postopku ocenjevanja tveganja, s katerim se bodo ugotovili posameznikove potrebe, stopnja upoštevanja ekstremističnih sporočil, socialna mreža in sposobnosti,^{liv}
- učinkovito sodelovanje med različnimi agencijami in organizacijami, ki se ukvarjajo z reintegracijo (npr. služba za probacijo, policija, lokalna uprava, državno tožilstvo), je ključnega pomena,^{lv}

- kontroverzna narava reintegracijskih programov za (nekdanje) skrajneže in teroriste zahteva učinkovito obvladovanje morebitnih političnih in družbenih učinkov, zlasti tistih, ki so posledica neizogibnih primerov povratništva.^{lvi}

Zaključek

Reintegracija (nekdanjih) skrajnežev in teroristov v družbo bo vedno težak in kontroverzen podvig. Zagotovo se bodo pojavljale hude kritike takega pristopa in nekateri bodo trdili, da je prizanesljiv do terorizma. Pričakuje se, da se bo število vračajočih se tujih borcev povečalo skupaj z »domačo« radikalizacijo njihovih islamističnih in desničarskih različic, zato se vprašanju, kaj storiti s skrajneži in teroristi, ki so izpuščeni iz zapora ali tistih, ki se vrnejo iz spopadov v tujini, preprosto ni mogoče izogniti.

Glede na povečanje potreb po reintegracijskih možnostih je treba probleme in vrzeli v obstoječem znanju, izpostavljene v tem tematskem dokumentu, obravnavati z določeno stopnjo nujnosti. Mreža za ozaveščanje o radikalizaciji (RAN) ima odlično priložnost, da s temi vprašanji seznaní oblikovalce politike, izvajalce in akademike. Upamo, da se bodo v bližnji prihodnosti začeli raziskovalni projekti v tesnem sodelovanju z oblikovalci politike in strokovnimi izvajalci, ki bodo omogočili reintegracijo teroristov in skrajnežev ter odločnejši pristop do njihove obravnave in večjo verjetnost, da dosežemo dejansko in merljivo zmanjšanje tveganja povratništva.

Reference

1. 24, France. "France Unveils First De- Radicalisation Centre to Tackle Islamist Threat." *France 24*, 14 September 2016.
2. Abrahms, Max. "What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy." *International Security* 32, no. 4 (Spring 2008): 78-105.
3. Alonso, Rogelio, and Javier DíazBada. "What Role Have Former Eta Terrorists Played in Counterterrorism and Counterradicalization Initiatives in Spain?" *Studies in Conflict & Terrorism* 39, no. 11 (2016): 982-1006.
4. Bandura, Albert. "Mechanisms of Moral Disengagement in Terrorism." In *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, edited by Walter Reich, 161-91. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
5. Barrett, Richard, and Laila Bokhari. "Deradicalization and Rehabilitation Programmes Targeting Religious Terrorists and Extremists in the Muslim World: An Overview." In *Leaving Terrorism Behind: Individual and Collective Disengagement*, edited by John Horgan and Tore Bjørgo, 170-80. London / New York: Routledge, 2009.
6. Bjørgo, Tore. "Exit Neo-Nazism: Reducing Recruitment and Promoting Disengagement from Racist-Groups." In *NUPI Working Paper*. Oslo: Norsk Utenriks politisk Institutt, 2002.
7. Braddock, Kurt, and John Horgan. "Towards a Guide for Constructing and Disseminating Counternarratives to Reduce Support for Terrorism." *Studies in Conflict & Terrorism* 39, no. 5 (2016): 381-404.
8. Bruyning, Simon. "Rechter: Wet Is Niet Berekend Op Syriëgangers." *Trouw*, 9 February 2015.
9. Byman, Daniel. "The Homecomings: What Happens When Arab Foreign Fighters in Iraq and Syria Return?" *Studies in Conflict & Terrorism* 38, no. 8 (2015): 581-602.
10. Christensen, Tina Wilchen. "A Question of Participation - Disengagement from the Extremist Right: A Case Study from Sweden." Roskilde University, 2015.
11. Clubb, Gordon. "The Role of Former Combatants in Preventing Youth Involvement in Terrorism in Northern Ireland: A Framework for Assessing Former Islamic State Combatants." *Studies in Conflict & Terrorism* 39, no. 9 (2016): 842-61.
12. Dalgaard-Nielsen, Anja. "Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know." *Studies in Conflict & Terrorism* 33, no. 9 (2010): 797-814.
13. Demant, Froukje, Willem Wagenaar, and Jaap Van Donselaar. *Monitor Racisme & Extremisme: Deradicaliseren in De Praktijk*. Amsterdam: Anne Frank Stichting / Amsterdam University Press, 2009.
14. El-Said, Hamed. "De-Radicalising Islamists: Programmes and Their Impact in Muslim Majority States." 1-47. London: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2012.
15. Ertel, Manfred, and Ralf Hoppe. "A Danish Answer to Radical Jihad." *Spiegel Online*, 23 February 2015.
16. Feddes, Allard R., and Marcello Gallucci. "A Literature Review on Methodology Used in Evaluating Effects of Preventive and De-Radicalisation Interventions." *Journal for Deradicalization*, no. 5 (Winter 2015): 1-27.
17. Genkin, Michael, and Alexander Gutfraind. "How Do Terrorist Cells Self- Assemble: Insights from an Agent- Based Model of Radicalization." In *Social Science Research Network Working Paper Series*, 1-47. Rochester, NY: Social Science Research Network, 2011.

18. Gibbons-Neff, Thomas. "Number of Foreign Fighters Entering Iraq and Syria Drops by 90 Percent, Pentagon Says." *The Washington Post*, 26 April 2016.
19. Global Counterterrorism Forum. "Rome Memorandum on Good Practices for Rehabilitation and Reintegration of Violent Extremist Offenders." 1-14: Global Counterterrorism Forum, 2012.
20. Hemmingsen, Ann-Sophie. "An Introduction to the Danish Approach to Countering and Preventing Extremism and Radicalization." *Danish Institute for International Studies*, (2015).
21. Henley, Jon. "How Do You Deradicalise Returning Isis Fighters?" *The Guardian*, 12 November 2014.
22. Higgins, Andrew. "For Jihadists, Denmark Tries Rehabilitation." *The New York Times*, 13 December 2014.
23. Horgan, John. "Deradicalization or Disengagement." *Perspectives on Terrorism* 2, no. 4 (2008): 3-8.
— *Walking Away from Terrorism: Accounts of Disengagement from Radical and Extremist Movements*. New York: Routledge, 2009.
24. Horgan, John, Mary Beth Altier, Neil Shortland, and Max Taylor. "Walking Away: The Disengagement and De-Radicalization of a Violent Right-Wing Extremist." *Behavioral Sciences of Terrorism & Political Aggression* (2016): 1-15.
25. Horgan, John, and Kurt Braddock. "Rehabilitating the Terrorists?: Challenges in Assessing the Effectiveness of De-Radicalization Programs." *Terrorism and Political Violence* 22, no. 2 (2010): 267-91.
26. Horgan, John, and Max Taylor. "Disengagement, De-Radicalization and the Arc of Terrorism: Future Directions for Research." In *Jihadi Terrorism and the Radicalisation Challenge: European and American Perspectives*, edited by RikCoolsaet, 173-86. London / New York: Routledge, 2016.
27. Horgan, John, Max Taylor, Mia Bloom, and Charlie Winter. "From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State." *Studies in Conflict & Terrorism* (2016): 1-20.
28. Hwang, Julie Chernov. "The Disengagement of Indonesian Jihadists: Understanding the Pathways." *Terrorism and Political Violence* (2015): 1-19.
29. Institute for Strategic Dialogue. "De-Radicalisation." In *PPN Working Paper*, 1-18, 2010.
30. Kenney, Michael. "Beyond the Internet: Mētis, Techne, and the Limitations of Online Artifacts for Islamist Terrorists." *Terrorism and Political Violence* 22, no. 2 (2010): 177-97.
— "'Dumb' yet Deadly: Local Knowledge and Poor Tradecraft among Islamist Militants in Britain and Spain." *Studies in Conflict & Terrorism* 33, no. 10 (2010): 911-32.
31. Khalil, James. "Radical Beliefs and Violent Actions Are Not Synonymous: How to Place the Key Disjuncture between Attitudes and Behaviors at the Heart of Our Research into Political Violence." *Studies in Conflict & Terrorism* 37, no. 2 (2014): 198-211.
32. Koehler, Daniel. "Radical Groups' Social Pressure Towards Defectors: The Case of Right-Wing Extremist Groups." *Perspectives on Terrorism* 9, no. 6 (2015): 36-50.
33. Kundnani, Arun. "Radicalisation: The Journey of a Concept." *Race & Class* 54, no. 2 (2012): 3-25.
34. Mekhennet, Souad, and Greg Miller. "This Isis Defector Said He Was an Innocent Bystander. A New Video Questions His Story." *The Washington Post*, 4 October 2016.
35. National Institute on Drug Abuse. "Principles of Drug Abuse Treatment for Criminal Justice Populations: A Research-Based Guide." 1-36. North Bethesda: National Institute on Drug Abuse, 2014.
36. Nelen, Hans, Frans Leeuw, and Stefan Bogaerts. *Antiterrorismebeleid En Evaluatieonderzoek: Framework, Toepassingen En Voorbeelden*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2010.

37. Noordegraaf, Mirko, Scott Douglas, Aline Bos, and Wouter Klem. "Gericht, Gedragen En Geborgd Interventievermogen? Evaluatie Van De Nationale Contraterorisme-Strategie 2011-2015." 1-216. Utrecht: Utrecht University, 2016.
38. Radicalisation Awareness Network. "Counter Narratives and Alternative Narratives." 1-15: Radicalisation Awareness Network, 2015.
— "Dealing with Radicalisation in a Prison and Probation Context." 1-10: Radicalisation Awareness Network, 2016.
— "Exit Programmes and Interventions in Prison and Probation." 1-9: Radicalisation Awareness Network, 2016.
39. Ramadan, Omar. "Vrees De Dag Waarop De Syriëgangers Terugkeren." *NRC*, 16 September 2016.
40. Schmid, Alex P. "The Definition of Terrorism." In *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, edited by Alex P. Schmid, 39-98. London / New York: Routledge, 2011.
— "Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review." In *ICCT Research Paper*, 1-91. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, 2013.
41. Schuurman, Bart, and Edwin Bakker. "Reintegrating Jihadist Extremists: Evaluating a Dutch Initiative, 2013- 2014." *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 8, no. 1 (2016): 66-85.
42. Silke, Andrew. "Disengagement or Deradicalization: A Look at Prison Programs for Jailed Terrorists." *CTC Sentinel* 4, no. 1 (2011): 18-21.
43. Sim, Susan, and Noor Huda Ismail. "Predicting Terrorist Recidivism in Indonesia's Prisons." Washington, D.C.: Brookings, 2016.
44. Speckhard, Anne. "Prison and Community- Based Disengagement and De-Radicalization Programs for Extremist Involved in Militant Jihadi Terrorism Ideologies and Activities." In *Psychosocial, Organizational and Cultural Aspects of Terrorism*, edited by Anne Speckhard, 1-14. Neuilly-sur- Seine: NATO-Research and Technology Organisation, 2011.
45. Stern, Jessica Eve. "X: A Case Study of a Swedish Neo-Nazi and His Reintegration into Swedish Society." *Behavioral Sciences and the Law* 32, no. 3 (May/June 2014): 440-53.
46. Sukabdi, Zora A. "Terrorism in Indonesia: A Review on Rehabilitation and Deradicalization." *Journal of Terrorism Research* 6, no. 2 (2015): 36-56.
47. Taylor, Maxwell, and Ethel Quayle. *Terrorist Lives*. London: Brassey's, 1994.
48. The Soufan Group. "Foreign Fighters and Those Who Return." New York: The Soufan Group, 2016.
— "Foreign Fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq." 1-26. New York: The Soufan Group 2015.
49. Van Ginkel, Bibi, Eva Entenmann, Bérénice Boutin, Grégory Chauzal, Jessica Dorsey, Marjole in Jegerings, Christophe Paulussen, *et al.* "The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies." In *ICCT Research Paper*, 2016.
50. Veldhuis, Tinka M. "Designing Rehabilitation and Reintegration Programmes for Violent Extremist Offenders: A Realist Approach." In *ICCT Research Paper*, 1-21. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, 2012.
51. Vidino, Lorenzo, and James Brandon. "Countering Radicalization in Europe." 1-80. London: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2012.

52. Warrick, Joby, and Souad Mekhennet. "Isis Quietly Braces Itself for the Collapse of the 'Caliphate'." *The Independent*, 13 July 2016.
53. Wartna, B. S. J., N. Tollenaar, M. Blom, S. M. Alma, I. M. Bregman, A. A. M. Essers, and E. K. Van Straalen. "Recidivism Report 2002-2008: Trends in the Reconviction Rate of Dutch Offenders." 1-18. The Hague: Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum, 2011.
54. Weggemans, Daan, and Beatrice De Graaf. "Na De Vrijlating: Een Exploratieve Studie Naar Recidive En Re-Integratie Van Jihadistische Ex-Gedeteneerden." In *Politie & Wetenschap*, 1-190. Apeldoorn: Politie & Wetenschap, 2015.
55. Weggemans, Daan, Ruud Peters, Edwin Bakker, and Roel De Bont. "Destination Syria: An Exploratory Study into the Daily Lives of Dutch 'Syria Travelers'." Leiden: Leiden University, Forthcoming.
56. Weilnböck, Harald. "Outline for Interventions of Deradicalisation from Involvement of Violent Extremism." 1-8: Radicalisation Awareness Network, 2016.
57. Williams, Michael J., and Steven M. Kleinman. "A Utilization-Focused Guide for Conducting Terrorism Risk Reduction Program Evaluations." *Behavioral Sciences of Terrorism & Political Aggression* 6, no. 2 (2014): 102-46.
58. Williams, Michael J., and Samuel C. Lindsey. "A Social Psychological Critique of the Saudi Terrorism Risk Reduction Initiative." *Psychology, Crime & Law* 20, no. 2 (2014): 135-51.

-
- i. Po oceni iz decembra 2015 se je ta številka povečala s 27.000 na 31.000, pri čemer je 81 držav izvora. The Soufan Group, »Tuji bojevniki: posodobljena ocena toka tujih bojevnikov v Sirijo in Irak« (»Foreign Fighters: An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq«), New York: The Soufan Group (2015), 4.
 - ii. Bibi van Ginkel in drugi, »Pojav tujih bojevnikov v Evropski uniji: profili, grožnje in politike« (»The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies«), v ICCTResearch Paper (2016), 3.
 - iii. Van Ginkel in drugi, »Pojav tujih bojevnikov« (»The Foreign Fighters Phenomenon«), 3.
 - iv. Joby Warrick in Souad Mekhennet, »ISIS se tiho pripravlja na propad «Kalifata»« (»Isis Quietly Braces Itself for the Collapse of the 'Caliphate'«), v *The Independent*, objavljeno 13. 7. 2016.
 - v. Thomas Gibbons - Neff, »Število tujih bojevnikov, ki so prišli v Irak in Sirijo, se je zmanjšalo za 90 %, pravi Pentagon« (»Number of Foreign Fighters Entering Iraq and Syria Drops by 90 Percent, Pentagon Says«), v *The Washington Post*, objavljeno 26. 4. 2016.
 - vi. Pod tem splošnim naslovom je vključen raznolik razpon pobud, s katerimi želijo čim bolj zmanjšati tveganje terorističnega povratništva in ki jih pogosto imenujejo programi za odvratanje od terorizma ali izhod iz njega.
 - vii. To tematiko pogosto spregledamo, ampak je zelo pomembna. Glejte: Albert Bandura, »Mehanizmi moralne neprizadetosti v terorizmu« (»Mechanisms of Moral Disengagement in Terrorism«), v *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, urednik: Walter Reich (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), str. 161–191.
 - viii. Michael Kenney, »Neumni, a smrtonosni: poznavanje lokalnega okolja in slabo opravljanje obveščevalnih dejavnosti islamističnih bojevnikov v Združenem kraljestvu in Španiji« (»'Dumb' yet Deadly: Local Knowledge and Poor Tradecraft among Islamist Militants in Britain and Spain«), v *Studies in Conflict & Terrorism* 33, št. 10 (2010): str. 911–932; Michael Kenney, »Zunaj meja spleta: metis (izkušnje), tehnice (tehnično znanje) in omejitve spletnih virov za islamistične teroriste« (»Beyond the Internet: Metis, Techne, and the Limitations of Online Artifacts for Islamist Terrorists«), *Terrorism and Political Violence* 22, št. 2 (2010): str. 183–188.
 - ix. Omar Ramadan, »Vrees De Dag Waarop De Syriegers Terugkeren«, v *NRC*, 16. 9. 2016.
 - x. Daan Weggemans in drugi, »Destinacija: Sirija – preiskovalna študija vsakodnevnih življenj Nizozemcev, ki so odpotovali v Sirijo« (»Destination Syria: An Exploratory Study into the Daily Lives of Dutch 'Syria Travelers'«), Leiden: Leiden University, Forthcoming; Simon Bruyning, »Rechter: Wet Is Niet Berekend Op Syriegers«, *Trouw*, 9. 2. 2015.

- xi. Po tukajšnji opredelitvi gre za »zarotniško prakso, za katero so značilna preračunljiva, odprta in neposredna nasilna dejanja brez pravnih ali moralnih omejitev, katerih tarča so predvsem civilisti in nebojevniki in ki se opravljajo zaradi propagandnih in psiholoških učinkov, ki jih imajo ta dejanja na različne ciljne skupine in stranke v sporu«. Glejte: Alex P. Schmid, »Opredelitev terorizma« (»The Definition of Terrorism«) v The Routledge Handbook of Terrorism Research, urednik: Alex P. Schmid (London/New York: Routledge, 2011), str. 86–87.
- xii. Po tukajšnji opredelitvi gre za ljudi, ki »jasno podpirajo uporabo sile v namen pridobivanja in ohranjanja politične moči.« Glejte: Alex P. Schmid, »Radikalizacija, deradikalizacija, protiradikalizacija: konceptualna obravnava in pregled literature« (»Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review«), v ICCT Research Paper (Hag: International Centre for Counter-Terrorism, 2013), 10.
- xiii. Richard Barrett in Laila Bokhari, »Deradikalizacija in programi rehabilitacije za verske teroriste in ekstremiste v muslimanskem svetu: pregled« (»Deradicalization and Rehabilitation Programmes Targeting Religious Terrorists and Extremists in the Muslim World: An Overview«, v Leaving Terrorism Behind: Individual and Collective Disengagement, urednika: John Horgan in Tore Bjprgo (London/New York: Routledge, 2009); Hamed El Said, »Deradikalizacija islamistov: programi in njihovi vplivi v državah z večinskim muslimanskim prebivalstvom« (»De-Radicalising Islamists: Programmes and Their Impact in Muslim Majority States«), (London: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2012).
- xiv. Gl. tudi: Radicalisation Awareness Network, »Obravnava radikalizacije v kontekstu zaporov in pogojnih izpustov« (»Dealing with Radicalisation in a Prison and Probation Context«) (Radicalisation Awareness Network, 2016); Radicalisation Awareness Network, »Programi za izhod iz terorizma in intervencije v kontekstu zaporov in pogojnih kazni« (»Exit Programmes and Interventions in Prison and Probation«), (Radicalisation Awareness Network, 2016).
- xv. Glejte na primer: Bart Schuurman in Edwin Bakker, »Ponovna integracija ekstremističnih džihadistov: ocena nizozemske pobude, 2013–2014« (»Reintegrating Jihadist Extremists: Evaluating a Dutch Initiative, 2013–2014«) v Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression 8, št. 1 (2016); Zora A. Sukabdi, »Terorizem v Indoneziji: pregled rehabilitacije in deradikalizacije« (»Terrorism in Indonesia: A Review on Rehabilitation and Deradicalization«), v Journal of Terrorism Research 6, št. 2 (2015).
- xvi. Glejte na primer: Tore Bjprgo, »Izhod iz neonacizma: zmanjševanje rekrutiranja in spodbujanje umika iz rasističnih skupin« (»Exit Neo-Nazism: Reducing Recruitment and Promoting Disengagement from Racist Groups«), v NUPI Working Paper (Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt, 2002); Tina Wilchen Christensen, »Vprašanje udeležbe – umik iz ekstremne desnice: študija primera s Švedske« (»A Question of Participation – Disengagement from the Extremist Right: A Case Study from Sweden«), Roskilde University (2015); Froukje Demant, Willem Wagenaar in Jaap Van Donselaar, Monitor Racisme & Extremisme: Deradicaliseren in De Praktijk (Amsterdam: Anne Frank Stichting/Amsterdam University Press, 2009); Daan Weggemans in Beatrice De Graaf, »Na De Vrijlating: Een Exploratieve Studie Naar Recidive En Re-Integratie Van Jihadistische Ex-Gedeteneerden,« v Politie & Wetenschap (Apeldoorn: Politie & Wetenschap, 2015), str. 15–16.
- xvii. Allard R. Feddes in Marcello Gallucci, »Pregled literature o metodologiji, ki se uporablja pri ocenjevanju učinkov preventivnih posegov in posegov deradikalizacije« (»A Literature Review on Methodology Used in Evaluating Effects of Preventive and De-Radicalisation Interventions«), v Journal for Deradicalization, št. 5 (2015): 2; John Horgan in Kurt Braddock, »Rehabilitacija za teroriste?: Izzivi pri presojanju učinkovitosti programov za deradikalizacijo« (»Rehabilitating the Terrorists?: Challenges in Assessing the Effectiveness of De-Radicalization Programs«), v Terrorism and Political Violence 22, št. 2 (2010): str. 268.
- xviii. Horgan in Braddock, »Rehabilitacija za teroriste?« (»Rehabilitating the Terrorists?«), str. 267–291.
- xix. Obstajajo vzpodbudni znaki, da se to spreminja. Glejte na primer: Mirko Noordegraaf in drugi, »Gericht, Gedragen En Geborgd Interventievermogen? Evaluatie Van De Nationale Contraterrorisme-Strategie 2011–2015,« (Utrecht: Utrecht University, 2016).
- xx. Vseeno je bilo ustvarjenih nekaj pomembnih smernic za razvoj takšnih programov: Harald Weinbck, »Kratek pregled ukrepov za deradikalizacijo v povezavi z nasilnim ekstremizmom« (»Outline for Interventions of Deradicalisation from Involvement of Violent Extremism«) (Radicalisation Awareness Network, 2016); Michael J. Williams in Steven M. Kleinman, »Praktični vodnik za izvajanje ocen programov za zmanjševanje tveganja terorizma« (»A Utilization-Focused Guide for Conducting Terrorism Risk Reduction Program Evaluations«) v Behavioral Sciences of Terrorism & Political Aggression 6, št. 2 (2014).
- xxi. B. S. J. Wartna in drugi, »Poročilo o povratništvu 2002–2008: gibanja stopnje ponovnih obsodb nizozemskih storilcev« (»Recidivism Report 2002–2008: Trends in the Reconviction Rate of Dutch Offenders«) (Hag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 2011), 2.
- xxii. Za boljši vpogled glejte: Susan Sim in Noor Huda Ismail, »Napovedovanje povratnikov v terorizmu v indonezijskih zaporih« (»Predicting Terrorist Recidivism in Indonesia's Prisons«) (Washington, D. C.: Brookings, 2016); Horgan and Braddock, »Rehabilitacija za teroriste?« (»Rehabilitating the Terrorists?«), str. 267–291; John Horgan in Max Taylor, »Umik iz terorizma, deradikalizacija in lok terorizma: usmeritve za prihodnje raziskave« (»Disengagement, De-Radicalization and the Arc of Terrorism; Future Directions for Research«), v Jihadi Terrorism and the Radicalisation Challenge: European and American Perspectives, urednik: Rik Coolsaet (London/New York: Routledge, 2016), str. 178.

- xxiii. Za dodatne informacije glejte: Hans Nelen, Frans Leeuw in Stefan Bogaerts, »Antiterrorismebeleid En Evaluatieonderzoek: Framework, Toepassingen En Voorbeelden« (Hag: Boom Juridische Uitgevers, Tinka M. Veldhuis, »Oblikovanje programov rehabilitacije in ponovne integracije za nasilne ekstremneže: realistični pristop« (»Designing Rehabilitation and Reintegration Programmes for Violent Extremist Offenders: A Realist Approach,« v ICCT Research Paper (Hag: International Centre for Counter-Terrorism, 2012).
- xxiv. John Horgan, »Deradikalizacija ali umik iz terorizma« (»Deradicalization or Disengagement«), v Perspectives on Terrorism 2, št. 4 (2008): str. 3–8.
- xxv. Arun Kundnani, »Radikalizacija: pot koncepta« (»Radicalisation: The Journey of a Concept«) v Race & Class 54, št. 2 (2012): 6.
- xxvi. Schmid, »Radikalizacija, deradikalizacija« (»Radicalisation, De-Radicalisation«).
- xxvii. Npr.: Anja Dalgaard - Nielsen, »Nasilna radikalizacija v Evropi: kaj vemo in česa ne vemo« (»Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know«) v Studies in Conflict & Terrorism 33, št. 9 (2010): 798; Michael Genkin in Alexander Gutfraind, »Kako poteka samooblikovanje terorističnih celic: vpogledi modela radikalizacije, ki temelji na agentu« (»How Do Terrorist Cells Self-Assemble: Insights from an Agent-Based Model of Radicalization«) v Social Science Research Network Working Paper Series (Rochester, NY: Social Science Research Network, Lorenzo Vidino in James Brandon, »Odzivi na radikalizacijo v Evropi« (»Countering Radicalization in Europe«) (London: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, 2012), 9.
- xxviii. James Khalil, »Radikalna verovanja in nasilna dejanja niso sinonimna: kako postaviti bistvena neskladja med odnosi in vedenji v ospredje naših raziskav o političnem nasilju« (»Radical Beliefs and Violent Actions Are Not Synonymous: How to Place the Key Disjuncture between Attitudes and Behaviors at the Heart of Our Research into Political Violence«) v Studies in Conflict & Terrorism 37, št. 2 (2014).
- xxix. Max Abrahms, »Kaj si teroristi zares želijo: motivi teroristov in strategije za boj proti terorizmu« (»What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy«), v International Security 32, št. 4 (2008): str. 98–99; Maxwell Taylor in Ethel Quayle, »Življenje teroristov« (»Terrorist Lives«) (London: Brassey's, 1994), str. 37–38.
- xxx. Julie Chernov Hwang, »Umik indonezijskih džihadistov iz izvajanja terorizma: razumevanje poti« (»The Disengagement of Indonesian Jihadists: Understanding the Pathways«) v Terrorism and Political Violence (2015): str. 1–19.
- xxxi. Daniel Koehler, »Pritisk, ki ga radikalne skupine izvajajo nad dezertjerji: primer ekstremističnih desničarskih skupin« (»Radical Groups' Social Pressure Towards Defectors: The Case of Right-Wing Extremist Groups«) v Perspectives on Terrorism 9, št. 6 (2015): str. 36–50.
- xxxii. John Horgan in drugi, »Odhod: umik in deradikalizacija nasilnega desničarskega ekstremista« (»Walking Away: The Disengagement and De-Radicalization of a Violent Right-Wing Extremist«), v Behavioral Sciences of Terrorism & Political Aggression (2016): str. 1–15.
- xxxiii. Andrew Silke, »Umik iz terorizma ali deradikalizacija: pregled programov v zaporih za teroriste v zaporu« (»Disengagement or Deradicalization: A Look at Prison Programs for Jailed Terrorists«), v CTC Sentinel 4, št. 1 (2011).
- xxxiv. John Horgan, »Umik iz terorizma:« (»Walking Away from Terrorism: primeri umika iz radikalnih in ekstremističnih gibanj«), New York: Routledge, 2009), str. 152.
- xxxv. Hwang, »Umik indonezijskih džihadistov iz izvajanja terorizma« str. 1–19.
- xxxvi. Radicalisation Awareness Network, »Programi in ukrepi za izhod iz terorizma« (»Exit Programmes and Interventions«) 2.
- xxxvii. John Horgan in drugi, »Od levčkov do levov: šeststopenjski model socializacije otrok v Islamski državi« (»From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State,« v Studies in Conflict & Terrorism (2016): str. 1–20.
- xxxviii. npr. v Franciji: France 24, »Francija odpre prvi center za deradikalizacijo, da bi se spopadla z nevarnostjo radikalnega islamizma« (»France Unveils First De-Radicalisation Centre to Tackle Islamist Threat«) France 24, objavljeno 14. 9. 2016.
- xxxix. Ann-Sophie Hemmingsen, »Predstavitev danskega pristopa k spopadanju z ekstremizmom in radikalizacijo ter k njenemu preprečevanju« (An Introduction to the Danish Approach to Countering and Preventing Extremism and Radicalization) http://www.ft.dk/samling/20151/almindel/reu/bilag/24_8/1617692.pdf, str. 18
- xl. Andrew Higgins, »Danska preizkusi rehabilitacijo za džihadiste« (»For Jihadists, Denmark Tries Rehabilitation,« v The New York Times, objavljeno dne 13. december 2014.
- xli. 'Jon Henley, »Kako deradikalizirati bojovnike Islamske države, ki se vračajo« (»How Do You Deradicalise Returning Isis Fighters?«), The Guardian, objavljeno 12. 11. 2014.
- xlii. Institute for Strategic Dialogue, »Deradikalizacija« »De-Radicalisation,« v PPN Working Paper (2010), 10.
- xliii. Institute for Strategic Dialogue, »Deradikalizacija« (»De-Radicalisation«) 11.
- xliv. Schuurman in Bakker, »Ponovna integracija ekstremističnih džihadistov« (»Reintegrating Jihadist Extremists«)

- xliv. Schuurman in Bakker, »Ponovna integracija ekstremističnih džihadistov« (»Reintegrating Jihadist Extremists«)
- xlvi. The Soufan Group, »Tuji bojevniki in tisti, ki se vračajo« (»Foreign Fighters and Those Who Return«), New York: The Soufan Group, 2016.
- xlvii. Več podrobnosti o tem, kako lahko izvedete takšno ocenjevalno raziskovanje, lahko najdete v naslednjih delih: Nelen, Leeuw, and Bogaerts, Antiterrorismebeleid En Evaluatieonderzoek; Veldhuis, »Oblikovanje programov rehabilitacije in ponovne integracije« (»Designing Rehabilitation and Reintegration Programmes«); Williams and Kleinman, »Praktični vodnik« (»A Utilization- Focused Guide«), str. 102–146.
- xlviii. Kurt Braddock in John Horgan, »Kako sestaviti vodnik za oblikovanje in razpečevanje protipripovedi za zmanjševanje podpore terorizmu« (»Towards a Guide for Constructing and Disseminating Counternarratives to Reduce Support for Terrorism«) Studies in Conflict & Terrorism 39, št. 5 (2016): str. 381–404; Radicalisation Awareness Network, »Protipripovedi in alternative pripovedi« (»Counter Narratives and Alternative Narratives«), Radicalisation Awareness Network, 2015.
- xlix. Več o zanimivi obravnavi možnosti na tem področju lahko najdete v naslednjih delih: Gordon Clubb, »Vloga nekdanjih bojevnikov pri preprečevanju vpletenosti mladih v terorizem na Severnem Irskem: okvir za presojo nekdanjih bojevnikov Islamske države« (»The Role of Former Combatants in Preventing Youth Involvement in Terrorism in Northern Ireland: A Framework for Assessing Former Islamic State Combatants«), v Studies in Conflict & Terrorism 39, št. 9 (2016): str. 842–861.
- i. Glejte na primer: Rogelio Alonso in Javier Diaz Bada, »Kakšno vlogo imajo nekdanji teroristi organizacije ETA v boju proti terorizmu in pobudah za boj proti radikalizaciji v Španiji« (»What Role Have Former Eta Terrorists Played in Counterterrorism and Counterradicalization Initiatives in Spain?«, ibid., št. 11: 998–1000; Souad Mekhennet in Greg Miller, »Ta prebežnik iz Islamske države pravi, da je bil nedolžni opazovalec. Nov posnetek vzbuja dvom o njegovi zgodbi.« (»This Isis Defector Said He Was an Innocent Bystander. A New Video Questions His Story.«), v The Washington Post, objavljeno 4. 10. 2016.
- ii. National Institute on Drug Abuse, »Načela zdravljenja odvisnosti od mamil za populacije v sistemu kazenskega pravosodja: vodnik, ki temelji na raziskavah« (»Principles of Drug Abuse Treatment for Criminal Justice Populations: A Research-Based Guide«), North Bethesda: National Institute on Drug Abuse, 2014.
- iii. To izpodbija enega izmed rezultatov z nedavnega srečanja delovne skupine mreže RAN: Radicalisation Awareness Network, »Programi in ukrepi za izhod iz terorizma« (»Exit Programmes and Interventions«) 3.
- liii. Prvih pet priporočil izvira iz naslednjih del: Anne Speckhard, »Programi za umik iz terorizma in deradikalizacijo, ki slonijo na zaporu in skupnosti, za ekstremiste, ki so povezani z militantskimi džihadističnimi ideologijami in dejavnostmi« (»Prison and Community-Based Disengagement and De-Radicalization Programs for Extremist Involved in Militant Jihadi Terrorism Ideologies and Activities«) v Psychosocial, Organizational and Cultural Aspects of Terrorism, urednica: Anne Speckhard (Neuilly-sur-Seine: NATO-Research and Technology Organisation, 2011), str. 1–14; Global Counterterrorism Forum, »Rimski memorandum o dobri praksi za rehabilitacijo in ponovno integracijo nasilnih ekstremnežev« (»Rome Memorandum on Good Practices for Rehabilitation and Reintegration of Violent Extremist Offenders«), Global Counterterrorism Forum, 2012, 3; Institute for Strategic Dialogue, »Deradikalizacija« (»De-Radicalisation«) 11.
- liv. Jessica Eve Stern, »X: študija primera o švedskem neonacistu in njegovi ponovni integraciji v švedsko družbo« (»X: A Case Study of a Swedish Neo- Nazi and His Reintegration into Swedish Society«, v Behavioral Sciences and the Law 32, št. 3 (2014): 440; Michael J. Williams in Samuel C. Lindsey, »Sociopsihološka kritika saudske pobude za zmanjšanje nevarnosti terorizma« (»A Social Psychological Critique of the Saudi Terrorism Risk Reduction Initiative«) v Psychology, Crime & Law 20, št. 2 (2014): 149.
- lv. Demant, Wagenaar in Van Donselaar, »Deradicaliseren in De Praktijk«, 20.
- lvi. Horgan in Braddock, »Rehabilitacija za teroriste?« »Rehabilitating the Terrorists?«, str. 268–269.

Prevedeno v okviru:

Co-funded by the
Internal Security Fund
of the European Union